

האם סיינטולוגיה היא דת?

דו"ח מחקר
מאת
דין מ. קלי
יועץ בנושא חירות דתית
המועצה הלאומית של כנסיות ישו בארה"ב
יוני 1996

האם סיינטולוגיה היא דת?

האם סיינטולוגיה היא דת?

תוכן העניינים

1	הקדמה
2	חלק I: תצפיות
3	חלק II: ממצאי בית-המשפט
5	חלק III: תקנות לעומת דת
8	חלק IV: הגדרה של דת
10	חלק V: מערכת חשיבה

דו"ח מחקר
מאת
דין מ. קלי
יועץ בנושא חירות דתית
המועצה הלאומית של כנסיות ישו בארה"ב
יוני 1996

האם סיינטולוגיה היא דת?

הקדמה

ארגון הסיינטולוגיה בקליפורניה מינה את המחבר של דו"ח זה לחקור את השאלה האם סיינטולוגיה היא דת בהיבט המשפטי. המחבר הסכים לקחת על עצמו משימה זו (ללא תשלום) באמצעות ראיונות עם חתך מייצג של חסידים של דת הסיינטולוגיה ברחבי המדינה בזמנים ובמקומות על פי בחירתו.

בחודשים יוני, יולי ואוגוסט של 1980 נערכו ראיונות עם 21 אנשים אשר נבחרו באקראי במוסדות סיינטולוגיה בסקרמנטו, קליפורניה; אלבקרקי, ניו-מקסיקו; וושינגטון די-סי; וקלירוטר, פלורידה. כל ראיון ביקש לברר כיצד המרואייין נחשף לסיינטולוגיה, מהו הקשר שלו או שלה לתנועה בזמן הווה, איזו פונקציה היא ממלאת לו או לה בחיים, ומה ההבדל שעשתה סיינטולוגיה עבורו או עבורה בהבנה של השאלות האולטימטיביות של הקיום.

המטרה של הראיונות לא היתה להגדיר את התורה או את עיקרי האמונה של סיינטולוגיה, אלא להבין מה סיינטולוגיה עושה עבור חסידיה. הגישה היתה דומה לזו שננקטה בבית-משפט בקליפורניה במקרה של כנסיית אחוות האנושות נגד מחוז אלמדה, מההיבט של בדיקה האם הארגון הזה שאינו תיאטיסטי זכאי לפטור ממס על נדליין בתוקף היותו "דת":

לפיכך השאלה היחידה במקרה כזה היא השאלה האובייקטיבית האם האמונה תופסת את אותו המקום בחייהם של המאמינים, שתופסות האמונות האורתודוקסיות בחייהם של רוב המאמינים, והאם קבוצה מסוימת אשר טוענת לקבלת הפטור מתנהלת באותה צורה שבה מתנהלות קבוצות המוכרות כדתיות.

Cal.App.2d at 6920 153

המרואיינים כללו 13 גברים ו-8 נשים, כאשר שמונה מהם הינם עובדי הארגון במשרה מלאה ו-13 במשרה חלקית. כמה מהם היו חברים בתנועה למשך כשנה בלבד, בעוד שאחרים היו חברים בתנועה במשך שנים רבות (עד 18 או 20 שנה). בעוד שהיה גיוון משמעותי בתגובות, בראיונות האחרונים צץ מעט מאוד חומר "חדש", כאשר הרוב היה חזרה על מידע וחוויות אשר עלו כבר בראיונות הקודמים. לפיכך, במובן מסוים, נוצרה הרגשה של הגעה ל-"רוויה" מבחינת עומק המידע אשר התקבל בתשובה לשאלות אשר נשאלו.

הערה: הסופר היה המנהל של תחום החירות הדתית במועצה הלאומית של כנסיות ישו בארה"ב (1960-1990) ויועץ בתחום חירות דתית (1990 והלאה). הסופר לוקח אחריות מלאה ובלעדית על מחקר זה וממצאיו. אין לייחס אותם למועצה הלאומית של כנסיות ישו בארה"ב או לאחת מהדתות החברות בה.

המראיין ניסה שלא לכוון את המשיבים ולשאל שאלות פתוחות במידת האפשר, תוך כדי התייחסות למושגים ורעיונות אשר הוזכרו על-ידי המשיבים, בניגוד להצגת שאלות בצורה קרה באופן של ראיון מוכן מראש. השאלות לא התייחסו ל-"דת" עד שהמשיבים העלו זאת, אלא התמקדו בכיוון של "מה סיינטולוגיה עשתה עבורך".

חלק I: תצפיות

מספר תצפיות הופיעו שוב ושוב, באופן אחיד ובצורה בולטת:

1. סיינטולוגיה הפכה להיות מאוד חשובה בחייהם של המרואיינים. היא תופסת מקום מאוד מרכזי, ולכאורה מאוד קונסטרוקטיבי, באופן שבו הם מארגנים כעת את הרעיונות שלהם, את העבודה ואת התוכניות בחייהם. הרבה מהם נכנסו למשרה מלאה בסיינטולוגיה (כחברי צוות), ואלו שלא, מקדישים לרוב את החופשות או החופשים שלהם מעיסוקיהם היום-יומיים לקבלת הכשרה נוספת וייעוץ נוסף בסיינטולוגיה. כמה מהם נכנסו לעסקים פרטיים עם סיינטולוגים אחרים (מוזיקאי אחד ניגן בלהקה שכל החברים בה הפכו לסיינטולוגים!).
2. סיינטולוגיה סיפקה לחלקם "דרך החוצה" מהתמכרות לסמים, אלכוהול, תסכול, חוסר מטרה, דיכאון, או תחושה של חוסר תוחלת – משימה שאינה קלה. (אדם צעיר תיאר את עצמו כ-"מכור לסמים" שהסתמך על פשע כדי לתמוך בשימוש כבד בסמים, אך הפסיק עם הפשיעה, מצא עבודה כדי לשלם עבור הקורסים שלקח בסיינטולוגיה והפסיק עם הסמים בצורה מוחלטת. כמה אחרים דיווחו שהפסיקו עם הסמים לאחר שנאמר להם שלא יוכלו להמשיך בסיינטולוגיה כל עוד הם משתמשים בסמים.)
3. גורם מרכזי בהשפעה שהיתה לסיינטולוגיה עליהם הוא האמונה שהם "ישות רוחנית" אשר ממשיכה להתקיים ללא תלות בגוף או במינד, ושכתוצאה מכך אין צורך לפחד מהמוות, שהוא למעשה עזיבת הגוף הנוכחי, אשר יוחלף בעתיד בגוף אחר.
4. הגישה שלהם כלפי סיינטולוגיה היתה לרוב מאוד פונקציונאלית: זה "עבד" עבורם בשיפור היכולת שלהם להתמודד עם בעיות היום-יום של יחסים בין-אישיים, תקשורת, מודעות עצמית וכו'. אפילו הפן ה-"רוחני" (מילה שלהם) קיבל נקודת מבט מעשית: "אם זה לא עובד עבורך, תשכח מזה". רק הנתונים שהוכיחו את עצמם מבחינת ההתנסות האישית של האינדיבידואל נחשבו כאמת, וחלק מהמרואיינים (עדיין) לא הגיעו לרמה של גילוי הפן ה-"רוחני". (אדם צעיר העיר שהוא "שמע על" גלגול נשמות, אבל זה לא היה משהו שהוא מצא שימושי במיוחד או חשוב עבור עצמו.)
5. התהליך של "אודיטינג" (ייעוץ רוחני אשר בו האדם שמקבל ייעוץ מחזיק פחית מוליכה בכל יד המחוברת ל-"אי-מיטר" [גשר ויטסטון] אשר מקליט שינויים במוליכות גלונית של העור אשר מאמינים שהם קשורים לנושא בו עוסק הייעוץ) היווה גורם מרכזי בחוויה של סיינטולוגיה מבחינתם, וכמה מהם תיארו אותו כתהליך של "וידוי". נראה שהם מרגישים כי התהליך הינו מאוד תרפויטי, ושאדם לא יכול להטעות את האי-מיטר, ושדבר זה הופך את האודיטינג לעדיף מאשר צורות אחרות של ייעוץ רוחני.

6. אזכורים של "אתיקה" צצו בשכיחות במהלך הראיונות, אך לרוב ללא תוכן ברור או מוסכם.
7. אזכורים של אספקטים "דתיים" של סיינטולוגיה – הכנסייה, הסמכה דתית, לבוש דתי, הסמל הדומה לצלב וכו' – נראים שוליים לחלוטין. ("אה כן, עכשיו כשאתה מזכיר את זה, יש לנו שירות סופשבוע").
8. אזכורים למייסד הסינטולוגיה, ל. רון האברד, היו תכופים ומלאי הערצה, אפשר כמעט לומר "אדוקים": תמונות שלו נמצאות בכל מקום, הוא המחבר של רובו של מצבור החומר העצום שסינטולוגים לומדים, בכל ארגון סיינטולוגיה שמור משרד עבורו, אשר הינו ריק ועם זאת מתוחזק היטב, אשר בו נמצא שולחן ועליו כובע ה-"קומודור" שלו בעל שזירת הזהב.
9. אזכורים של קשר לדתות קודמות ולדתות אחרות נעשו ברחשי כבוד, תוך חזרה על הנקודה שסינטולוגיה אינה מתנגשת עם דתות אחרות, אלא פשוט מיישמת בפועל את מה שדתות אחרות מחשיבות כתיאוריה בלבד. כמה מהמשיבים אמרו שהם עדיין היו לותרנים או מתודיסטים, אבל כפי הנראה לא באופן פעיל כל-כך. רובם תיארו את עצמם בתור "סינטולוגים" ולא כחסידים של דת אחרת כלשהי.
10. הרבה מהם דיווחו שהם היו לא מרוצים מדתות קודמות מכיוון שהם לא קיבלו תשובות מספקות לשאלות שלהם. לעתים קרובות אמרו להם במה להאמין אך הם לא חוו באופן ישיר את התשובות לשאלותיהם, וכך נשאר "מחפשים" עד שהם הגיעו לסינטולוגיה, שם הם לא קיבלו תשובות ולא נאמר להם במה להאמין, אלא התאפשר להם לגלות את התשובות דרך החוויה האישית שלהם, אשר נראה כי סיפקה את הצורך שלהם. הם התייחסו באופן חוזר ל-"דינמיקה השמינית" ופחות ל-"אלוהים" או "ישות עליונה" אליה אדם מתייחס ב-"דינמיקה השמינית", אלא הבהירו כי סיינטולוגיה לא מספקת הגדרה לאלוהים או תוכן ספציפי ל-"דינמיקה השמינית", ומשאירה זאת לאינדיבידואל לגלות אותם בעצמו.
11. כמה מהם דיווחו שהם ערכו טקס חתונה עבור סיינטולוגים אחרים או שהם עצמם התחתנו בטקס חתונה סיינטולוגי על-ידי אנשים המוסמכים לכך.

חלק II: ממצאי בית-המשפט

ניתן להשוות את המסקנות לעיל למול הגדרות שונות של "דת". שלוש הגדרות יהיו בשימוש כאן. הראשונה היא ההגדרה שתוארה על-ידי בית-משפט בקליפורניה במשפט של כנסיית "אחוות האנושות". בית-המשפט כתב:

דת פשוט כוללת:

(1) אמונה, אשר לא בהכרח מתייחסת לכוחות על-טבעיים; (2) כת, הכוללת התאגדות חברתית אשר מבטאת את האמונה באופן גלוי; (3) מערכת של ערכי מוסר אשר נובעים ישירות מדבקות באמונה; (4) ארגון בתוך הכת אשר מתוכנן לפקח על עיקרי האמונה.

Cal.App.2d at 693 (1957) indentation supplied 153

א. "אמונה, אשר לא בהכרח מתייחסת לכוחות על-טבעיים". בית-המשפט לא מציין באיזו רמה של אמונה מדובר, אך דת באופן מסורתי עוסקת בשאלות "אולטימטיביות" כגון המשמעות והמטרה של החיים, טבעו וייעודו של היקום, האם החיים ממשיכים אחרי המוות וכו'. סיינטולוגיה מספקת מסגרת מפורטת של הבנה מושגית אשר עוזרת לקבל תשובות על חלק מסוגי השאלות הללו. לא כולן נענות באופן מפורש, ועם זאת נראה שהדבר עוזר להפיג את החרדות של המאמינים בנושא. עם זאת, סיינטולוגיה עוסקת באופן מפורש בשאלה של מוות, באופן דומה במקצת לאופן שבו עושות זאת הנאו-אפלטוניות והמדע הנוצרי (בכך שהן מכחישות את המציאות או החשיבות של הגוף) ובדומה לאופן שבו עושות זאת חלק מדתות המזרח (גלגול נשמות בגופות הבאים). בדומה לכמה דתות אחרות (בודהיזם, קונפוציוניזם, טאוואיזם), היא לא לוקחת בחשבון שתי רמות של קיום, הטבעי והעל-טבעי, אלא רק אחת. היא לא מספקת הבנה מושגית מפורטת עבור "הדינמיקה השמינית" או "הישות העליונה", אך עם זאת משאירה מקום עבור הבנה כזאת, שלא כמו מספר גופים אשר בית-המשפט הגדיר כדתות (אחוות האנושות, החברה האתית של וושינגטון (F 2d 127 249), התרבות האתית והומניזם חילוני (Torcaso V). ווטקינס, הערת שוליים, 373 (US. 488).

ב. "כת, הכוללת התאחדות חברתית אשר מבטאת בגלוי את האמונה". למה הכוונה כאן ב-"כת"? מילון אוקספורד האנגלי מגדיר "כת" בתור:

1. לסגוד – 1683.

2. סוג מסוים של סגידה דתית, במיוחד בהתייחסות למנהגים החיצוניים שלה ולטקסים – 1679.

לא קיימת שום העמדת פנים של סגידה, במובן היהודי-נוצרי, אשר מתרחשת בדת הסינטולוגיה. ישנו בית תפילה בכל אחד מבנייני הסינטולוגיה שבו מתכנסים מספר סיינטולוגים בימי ראשון להאזין להרצאה או לקלטות בנושא מסוים. לא נראה שהמשיבים ייחסו למנהג זה חשיבות רבה מבחינת הסינטולוגיה, וכמו כן לא נראה שמתרחשת שם סגידה במובן המוסכם שלה.

עם זאת, סיינטולוגיה בכללותה היא "התאחדות חברתית אשר מבטאת את האמונה", ומספר מפגשים (כולל שירותי בית-התפילה) הינם "חברתיים" (בניגוד לפעילות של אינדיבידואלים או אחד על אחד). אלו מאופיינים במיוחד כאירועים של הדינמיקה השלישית (קבוצות).

ג. "מערכת של ערכי מוסר אשר נובעים ישירות מדבקות באמונה". קיימת בסינטולוגיה ספרות נרחבת בנושא "אתיקה" – ונראה כי זה הדבר שאליו מתייחס בית-המשפט במושג "ערכי מוסר". ישנם אפילו "קציני אתיקה" אשר מספקים ייעוץ למאמינים אשר חרגו מהסטנדרטים האתיים אשר נקבעו וקודמו על-ידי הקבוצה. [בניגוד לאמירת בית-המשפט, ישנן דתות מוכרות – האנימיזם, כמה צורות של ההינדואיזם וכו', אשר בהן לא קיים מימד אתי, למרות שלרוב הן מספקות מערכת (שאינה אתית) של התנהגות או פעולות עבור המאמינים שלהן, אשר הינה בעלת אופי דתי או מפייס].

ד. "ארגון בתוך הכת אשר מתוכנן לפקח על עיקרי האמונה". סיינטולוגיה הינה בעיקרה ארגון נרחב ומפורט אשר "מתוכנן לפקח על עיקרי האמונה". (אם "כת" פירושה "סגידה", קשה להבין

למה יכולה להיות הכוונה של "בתוך הכת"). בכל בניין סיינטולוגיה קיים שרטוט קיר גדול המכיל עמודות אשר מפרטות משרדים או פונקציות, בחלק מהמקרים עם צוות של יום וצוות של ערב. (ייתכן כי לא כל הפונקציות תהיינה מאוישות בזמן נתון, אך נראה כי רובן אכן מאוישות רוב הזמן.) זהו ארגון ענק וערוך בצפיפות אשר קיים על מנת להביא לידי ביצוע את מלאכתה של סיינטולוגיה, אשר בעיקרה הינה לגייס ולהכשיר את אלו השואפים לעסוק בסיינטולוגיה. עם זאת, בנוגע לשאלה האם עיסוק זה הינו "דת" או שלא, דבר זה אינו נקבע בכך שקיים ארגון להביא זאת לידי ביצוע או שלא, אלא על פי מהו העיסוק עצמו, ועל אילו סוגים של אמונות הוא מפקח או מקדם. זה הדבר שבו עסקנו בנקודה א' לעיל.

ההגדרה של "דת" שבה משתמש בית-המשפט בצורה כה "פשוטה" במשפט של כנסיית אחוות האנושות, אינה כוללת מספיק למטרותינו, מאחר והיא כוללת מספר אלמנטים (סגידה, אתיקה) אשר לא נמצאים בדתות מוכרות, והיא אינה ברורה או שומרת על אחידות במושגים הפנימיים שבה: האם ההגדרה של "כת" בנקודה (2) הינה אותה הגדרה של "כת" בנקודה (4)? כיצד שונה "התאחדות חברתית" (2) מ-"ארגון בתוך הכת" (4)? ההגדרה אינה מפרטת איזה סוג של "אמונה" הוא דתי, בניגוד לפילוסופי, אתי, פסיכולוגי, פוליטי או טכנולוגי, כך שנראה כי ישנו מקום להבהרה נוספת בנושא.

חלק III: תקנות לעומת דת

על פי דיווחים, מס ההכנסה האמריקאי משתמש בתיאור בן 13 חלקים של המושג דת, אשר מעולם לא הוגדר כתקנה באופן רשמי. הוא מכיל 13 מסמנים, תכונות או קריטריונים, אשר, כפי שאומר מס ההכנסה האמריקאי בנדיבות, אין בהכרח צורך שיתקיימו כולם על מנת לזהות "דת". [מקור: ברוס הופקינס, "החוק לארגונים הפטורים ממס" 134 (מהדורה שלישית 1979)].

1. "קיום נפרד מבחינה חוקית". סיינטולוגיה רשומה כישות משפטית באופן רשמי במחוזות רבים בארצות-הברית ובמקומות אחרים. (מספר דתות ידועות או כנסיות אינן רשומות, כמו הכנסייה האפיסקופלית או הכנסייה המתודיסטית המאוחדת, לפחות ברמה הארצית.)
2. "עיקרי אמונה מוכרים וצורה של סגידה". בסיינטולוגיה קיימים עיקרי אמונה אשר תלויים בשטחי הארגון. כפי שצוין לעיל, אין לסיינטולוגיה, והיא לא מעמידה פנים שיש לה, צורה כלשהי של סגידה במובן הנוצרי-יהודי.
3. "הנהגה דתית ברורה ומובהקת". כמצוין לעיל, בסיינטולוגיה קיימת מערכת מפורטת של ארגונים וניהול, ברמה המקומית, הארצית והבינלאומית. אך השאלה האם מערכת זו הינה "דתית" תלויה בשאלה האם הארגון הינו "דתי".
4. "תקנון פורמאלי של תורה וידע". למעט התקנון הרומאי-קתולי של החוק הכנסייתי, רק לעתים נדירות ניתן למצוא אוסף של "תורה וידע" מקיף ונרחב כמו ההנחיות והמדריכים הרשמיים של סיינטולוגיה. השאלה האם אלו "תורה וידע" במובן שאליו התכוון מס ההכנסה, מחזירה אותנו שוב לשאלה האם התוכן הינו "דתי".

5. "היסטוריה דתית מובהקת". גם קריטריון זה הינו מעגלי. יש לסיינטולוגיה היסטוריה מובהקת למדי המכסה את התפתחותה מאז ייסודה בתחילת שנות ה-50, אך האם הדבר מהווה היסטוריה "דתית" תלוי בשאלה האם סיינטולוגיה הינה "דת".

6. "חברות אשר אינה מקושרת עם שום ארגון או קבוצה דתית אחרים". תכונה זו של ייחודיות הינה מאפיין של רוב הדתות המערביות לאחרונה, אבל לא של דתות ה-"מסתורין" של רומא, סביבות 200 לפנה"ס עד לסביבות 200 אחרי הספירה; אדם היה יכול להיות בעת ובעונה אחת מאמין של מית'רה, של אייסיס ואוסיריס ושל דיוניסוס. בנוסף, בלעדיות מוחלטת אינה מאפיין של כמה מדתות המזרח. סיינטולוגיה אינה טוענת להיות הצורה "האחת והיחידה" של אמונה, בניגוד לרוב האמונות המערביות, אך בפועל נראה כי היא תופסת את תשומת הלב של המאמין, וכך מונעת עניין רב במערכות אחרות של אמונה דתית, ובצורה זו מספקת או משככת את הצרכים הדתיים ואת האינטרסים של מאמיניה.

7. "ארגון שלם של יועצים רוחניים מוסמכים אשר משרתים את הקהילות שלהם ואשר נבחרו לאחר סיום מסלול לימודים מוגדר". אם יש בסיינטולוגיה משהו בשפע, אלו "יועצים מוסמכים" אשר סיימו "מסלול לימודים מוגדר". היחס בסיינטולוגיה בין "צוות" או עוסקים במקצוע במערכת שעות מלאה לבין עוסקים במקצוע באופן חלקי הינו גבוה באופן בלתי רגיל, כאשר "מרכז" מכיל מספר אנשי צוות, "ארגון" מכיל עשרות, ומרכז ראשי כמו לוס-אנג'לס או קלירווטר מכיל מאות. לב ליבה של סיינטולוגיה הינו "מסלול לימודים מוגדר", כולל "קורס יועץ רוחני" הנדרש מכל מי שרוצה לעבור הכשרה כאודיטור. המשפט "משרתים את הקהילות שלהם" קשה יותר להחלה כאן, מכיוון שבסיינטולוגיה לא קיים קשר ישיר בין יועץ רוחני וקהילה כפי שקיים ברוב הזרמים הפרוטסטנטיים. הדפוס דומה יותר לקהילה הקתולית, עם מספר כמרים ונזירות אשר משרתים ביחד מאות או אלפים של חברי קהילה. (מצד שני, במספר דתות מוכרות, כמו "קווייקרים מסורתיים" ו-"כנסיית ישו, מדען" לא קיימים "יועצים רוחניים" כלל, וחלק מהן אינן דורשות מהמטיפים שלהם "מערכת לימודים מוגדרת").

8. "ספרות משל עצמה". במספר דתות, תכונה זו אינה קיימת. בסיינטולוגיה היא קיימת. לסיינטולוגיה יש מספיק "ספרות משל עצמה" כדי לכסות את כל הדתות פעמיים – אם זאת ספרות "דתית".

9. "מקומות סגידה מבוססים". ישנם הרבה בניינים או מתקנים מבוססים של סיינטולוגיה ברחבי המדינה. הם אינם "מקומות סגידה" במובן הקונבנציונאלי. השאלה האם הם בכל זאת מקומות של עיסוק דתי תלויה בשאלה האם סיינטולוגיה היא דת.

10. "קהילות קבועות". לסיינטולוגיה יש מרכזים אשר אליהם מגיע באופן קבוע חוג לקוחות סדיר לצורך השירותים אשר סיינטולוגיה מספקת, בעיקר קורסים וייעוץ. בסיינטולוגיה אין הרבה אסיפות כלליות אשר מצופה מחברי הקהילה להגיע אליהם לפעילויות חברתיות. אלו אשר נרשמים לקורסים בסיינטולוגיה חותמים על טופס אשר מתאר את המועמד כחבר ב-"כנסיית הסיינטולוגיה הבינלאומית", והרישומים של כל הבקשות / נרשמים / חברים האלו נשמרים, כאשר רובם מתקדמים

למשך תקופה ארוכה או קצרה דרך כמות השלבים הרבה של אודיטינג והכשרה הנקראת "הגשר", אשר הרמות הגבוהות שלו ניתנות להשגה רק בלוס-אנג'לס ובמספר מרכזים אחרים, והרמות הגבוהות ביותר רק בקלירווטר, פלורידה, הארגון הראשי של סיינטולוגיה בחצי הכדור המערבי.

לכן אפשר לומר שלכל מרכז סיינטולוגיה יש קהל יציב וקבוע למדי, דומה בכמות ההגעות, העזיבות, ההתמדה והדעיכה ל-"קהילות קבועות" של דתות מקובלות יותר. האם הדבר שווה ערך לקהילות מקובלות שוב תלוי בשאלה האם סיינטולוגיה היא דת.

11. "שירותים דתיים סדירים". כפי שצוין קודם לכן, בסינטולוגיה קיים שירות סופשבוע סדיר למדי, לפחות כך דיווחו המשיבים. למרות שהוא לא מאופיין כ-"סגידה", הוא עשוי להיחשב כ-"שירות דתי סדיר" – במידה וסינטולוגיה היא דת. שירותי בית התפילה ובתי התפילה – כגון לבוש אנשי הדת, סמל הצלב אשר שונה, התארים הכנסייתיים והטרמינולוגיה – נראים כמושאלים מהצורות השכיחות והמקובלות של הנצרות יותר מאשר פיתוחים של סיינטולוגיה עצמה.¹ עם זאת, הרבה דתות חדשות משאילות דברים שונים מדתות ותיקות יותר על מנת להשיג "צבעי הסוואה". בפטיסטים וקווייקרים השיגו לבסוף הכרה כדתות ללא הסתמכות על סמלים דתיים מקובלים של זמנם וללא היתרון של אנשי דת, אך הם ספגו רדיפה דתית חמורה בדרך. המצב צריך להיות כזה שדתות חדשות לא תהיינה חייבות לחקות את הסמלים והצורות החיצוניות של דתות ותיקות על מנת לשרוד, אלא להתקבל כפי שהן. בכל אופן, המרכיבים הסימבולים האלו לא שיחקו שום תפקיד בהסקת המסקנות שלי לגבי האם סיינטולוגיה היא דת או לא.

12. "שירותי סופשבוע להדרכה דתית של צעירים". הראיות בנוגע לנקודה זו הינן דלילות ושנויות במחלוקת. חלק מהמרואינים אמרו כי לסינטולוגיה אין בתי-ספר כאלו עבור "ההדרכה הדתית של הצעירים", בזמן שלפחות אחד מהם אמר שיש בתי-ספר כאלו, ושהוא שלח את ילדיו לבית-ספר כזה בדטרויט. ישנן כמה דתות אשר מגדירות את עצמן אך ורק למבוגרים, ולכן אינן כוללות בתי-ספר כאלו. קריטריון זה גם הוא מעגלי, מכיוון שהשאלה האם הדרכה אשר ניתנה בבתי-ספר כאלו (במידה והם קיימים) הינה "הדרכה דתית" תלויה בשאלה המוקדמת האם סיינטולוגיה היא דת.

13. "בתי-ספר עבור ההכשרה של היועצים הרוחניים שלה". סיינטולוגיה היא עצמה בית-ספר אחד עצום בעל אינסוף דרגות "עבור ההכשרה של היועצים הרוחניים שלה", במידה וניתן להחשיב את בעלי התפקידים אשר מוכשרים שם כ-"יועצים רוחניים", דבר אשר תלוי בין השאר בשאלה אם הם מייעצים בתחום הדת.

רוב הראיות המוזכרות לעיל אינן חד-משמעיות, אלא תלויות בסוגיה המרכזית עצמה: מה היא "דת"? ההגדרה ב-"אחוות האנושות" לא אומצה על-ידי בתי-משפט אחרים, למרות שייתכן כי בית-המשפט

1. מרכיב שהינו הרבה יותר אותנטי בהיסטוריה של סיינטולוגיה עצמה הינו הסמלים הימיים המופיעים ברחבי הארגון, אשר לפי הדיווחים הינם שרידים מהשנים של ל. רון האברד בים עם תלמידיו הקרובים. נוסטלגיה זו שמגיעה מהאווירה מונצחת בקבוצת העילית הנקראת "הארגון הימני", אשר חבריה לובשים בעבודתם מדים בסגנון של ימאים ואשר מחזיקים בדרגות הגבוהות ביותר של מנהיגות בארגון (בדומה למסדרי הנזירים בתקופות מסוימות של הכנסייה הקתולית). כל חבר ב-"ארגון הימני" חתם על חוזה למשך "מיליארד שנים" בו הוא מתחייב לשרת את סיינטולוגיה למשך רצף של תקופות חיים. זו עשויה להיות הצהרה סימבולית בלבד, אך היא ייחודית לסינטולוגיה ונותנת לה מימד חוצה-זמן אשר לא ניתן למצוא בארגונים שאינם דתיים. אפילו מסורות דתיות אחרות אשר עוסקות בצורה כלשהי של גלגול נשמות ומעודדות התחייבות של העלית המסורה ביותר שלהן לזמן מלא למשך כל החיים, אינן דורשות להחיל התחייבות זו על פני תקופות של אלפי שנים.

העליון בארצות-הברית פעל על פי אותה שיטה ועשה שימוש בתוצאות ההחלטה בזיהוי "דת", לא על פי התוכן או המבנה שלה, אלא על פי תפקידה. (ראה *Welsh v. U.S.*, (1965) 163 U.S. 380, *U.S. v Seeger*, 398 U.S. 333 (1970), *Torcaso v. Watkins*, 376 U.S. 488 (1961)).

הקריטריונים של מס ההכנסה האמריקאי אינם רק מעגליים, אלא גם נוטים מאוד למה שמקובל כיום. הם נוצרו עבור המטרה בעלת הערך של ניפוי "כמרים בהזמנה בדואר" אשר נועדו לשמש כמקלטי מס, אך כפי שמבקר מסוים כתב לגביהם:

קריטריונים אלו דורשים שארגון יהווה דת על פי הדפוס המשתקף בכנסיות מהזרם הראשי ומהסוג המקובל ביותר. הם אינם מזהים את הסטייה המשמעותית מהמבנה הזה במספר ארגונים דתיים שהוכרו ככנסיות אמריקניות לפני זמן רב ... ישו וחבר מאמיניו בהחלט לא עמדו בקריטריונים האלו ... ייתכן כי אין זה חכם להגדיר דת בהתבסס על מצבה המפותח, מאחר ומצבה הראשוני לא רק שאינו יציב, אלא בדרך כלל גם העדין והחשוב ביותר. בדיוק במצב ראשוני זה צריכה הדת ליהנות מהיתרון של הגנות דתיות.

– וורתנינג, שרון, "דת ומוסדות דתיים תחת התיקון הראשון לחוקה" ב-Pepperdine Law Review 7:2 344-345

חלק IV: הגדרה של דת

עד עתה שרדה תורת המשפט של ארצות-הברית במשך 200 שנה ללא הגדרה רשמית של דת, ויש לקוות ששום בית-דין או סוכנות ממשלתית לא תרגיש אי פעם מחויבת לחבר הגדרה כזו, מאחר והיא תיטה לכפות על כל הדתות החדשות להתאים את עצמן למיטת הסדום שלה. עם זאת, אם "דת" הינה קטגוריה מועדפת בראות החוק, כפי שהיא – בחוכמה ולמרבה המזל – תוכננה להיות על-ידי המחברים של התיקון הראשון לחוקה, אזי המושג הזה יצטרך להיות בשימוש על-ידי שופט שלום על מנת לכלול או להוציא מן הכלל את אלו שטוענים לקבלת יתרונותיה – צנועים ככל שיהיו.

לא היה צורך להגדיר את המונח "דת" בתיקון הראשון לחוקה, מכיוון שכולם ידעו באופן כללי למה הוא התייחס. גם בימינו קיים רק מעט בלבול לגבי מהי "דת" ב-95 אחוז מהמקרים. אלו השאלות הגבוליות אשר מתייחסות לדתות חדשות אשר אינן קונבנציונאליות או לקבוצות הטוענות לכך, אשר גורמות לבלבול. במקרים כאלו, שופט שלום יכול להתייחס לדמיון במקרים של גופים אשר כבר מוכרים כדת, ועם זאת כבר ראינו לעיל כמה קשה יכולה להיות משימה כזאת. ועד כמה קרוב צריך להיות הדמיון? אילו מרכיבים בקווי הדמיון הינם חיוניים ואילו אופציונאליים? ועל סמך אילו ראיות, ומאילו מקורות, צריך שופט השלום להסתמך על מנת להגיע להחלטה?

בית-המשפט העליון החליט בחוכמה כי שופט שלום אינו רשאי להעריך את האמת או השקר שבטענות התובע (ארה"ב נגד באלארד 322 78 1944) או להעריך האם הם תיאיסטים (*Welsh v Seeger*, *Torcaso*, ציטוטים לעיל), ובנוסף הוא איננו רשאי כלל לחקור את תוכן התורה וערכי האמונה (הכנסייה

הפרסביטריאנית נגד כנסיית מרי אליזבת' בלו הול ממוריאל 393 ארה"ב 440 (1969). אולי ניתן לבצע חקירה מדוקדקת יותר על סף מפתן הדלת, לפני שקבוצה מקבלת הכרה כדת, אך אפילו במקרה זה שופט השלום מוגבל מבחינת עומק החקירה (Ballard cf) בית-הדין אינו רשאי לציין מהו התוכן או המבנה אשר קבוצה חייבת להציג על מנת להיחשב "דתית", וגם, במסגרת גבולות רחבים מסוימים, מה בדיוק תהיה התנהגות אשר תפגע בהכרת הקבוצה כדתית. (במשפטים של דת המורמונים, אשר בהם הארגון של כנסיית קדושי היום האחרונים פורקה מכיוון שהיא לימדה ועסקה בפוליגמיה 1890), הגיע בית-הדין לתוצאות אשר סביר להניח שלא היה מגיע אליהן כיום, אך אפילו ההחלטות הקיצוניות הללו לא טענו כי מורמוניסטיות לא היתה דת, אלא רק שיש לאסור על הלימוד של ריבוי בני או בנות זוג).²

מה שבת-הדין יכולים לעשות – ואכן עשו במשפט של Seeger and Welsh – הוא לבחון את התפקיד של דת ולראות אם היא "תופסת מקום בחיי המאמין אשר הינו מקביל לזה שממלא אלוהים אצל אלו שאכן עומדים בקריטריונים לפטור" (Seeger נגד ארה"ב, 30 ארה"ב, 163) כדי לעשות זאת, הם צריכים להסתמך על ראיות שסופקו, לא על-ידי זרים או אלו שעזבו, אלא על-ידי העדים היחידים הנמצאים בעמדה שבה הם יכולים לדעת האם הם אכן מקבלים את התנחומים של דת מהארגון הנבדק: הצרכנים הנוכחיים של הקבוצה, החסידים הנוכחיים של הקבוצה אשר טוענת להיות דת.

איך ידע בית-הדין האם מה שהם מקבלים מהארגון הינו אכן התנחומים שמספקת דת? ישנה כמות משמעותית של ספרות המוקדשת להגדיר או לתאר מה דת מספקת עבור אנשים וחברות, החל מ-Durkheim (צורות בסיסיות של חיי הדת) ועד ל-Weber (הסוציולוגיה של הדת) לרוע המזל, הכותבים המלומדים בנושא של תפקיד הדת אינם נמצאים בהסכמה בינם לבין עצמם לגבי מהו התפקיד בדיוק. אך ניתן להכניס את נקודות המבט השונות שלהם תחת כותרת רחבה יותר: דת היא הצורה של פעילות אנושית אשר מספקת לחסידיה הסבר למשמעות האולטימטיבית של החיים. (תיאור זה מוסבר בפירוט רב יותר בעבודות הקודמות של המחבר, למה כנסיות קונסרבטיביות הולכות וגדלות, Harper & Row, 197, עמודים 37-41 ולמה כנסיות לא צריכות לשלם מיסים, Harper & Row, 197, עמודים 59-69).

ישנם מספר היבטים בתיאור זה אשר יש לשים לב אליהם.

א. התיאור יוצא מהנחה שקבוצה טוענת להיות דת. סיינטולוגיה בהחלט טוענת כך.

ב. ארגון שטוען להיות דת חייב שיהיה לו גוף של חסידים לאורך תקופת זמן מספיק ארוכה ובהיקף מספק מבחינה מספרית, על מנת לתמוך בו בעזרת תרומותיהם הניתנות באופן התנדבותי. לסיינטולוגיה יש בהחלט גוף כזה של תומכים.

ג. הארגון שטוען להיות דת חייב להציע הסבר כלשהו של משמעות החיים האולטימטיבית באופן כזה אשר יספק את הצרכים של חסידיו. זו השאלה הקריטית אשר יצרה את הצורך בראיונות עם חתך מייצג של צרכנים של סיינטולוגיה הטוענת להיות דת. מהי התוצאה של החקירה הזו?

2 חוק הקונגרס מ-1887 אשר פירק את הכנסייה המורמונית, עיקל את נכסיה והעבירם לבעלות ארצות-הברית הכיל תנאי האומר כי "אף בניין ... אשר משמש באופן בלעדי למטרות סגידה לאלוהים ... לא יעוקל". התאגיד של כנסיית ישו של כנסיית קדושי היום האחרונים נגד ארה"ב, 136 (1890) 1, 7 (1890) 1, 7 (US).

חלק V : מערכת חשיבה

סיינטולוגיה מציעה מערכת חשיבה עצומה ומפורטת ברמה גבוהה, אשר מפרשת ומסבירה היבטים שונים של התנסות אנושית. בגישה שלה המורכבת מספרים ומגישה לימודית לעבודותיה, זוהי הסְּכּוּלֶסְטִיקָה החדשה, המושכת אנשים אשר אוהבים לארגן, לגבש קונספטואלית, לסדר בצורה מערכתית ולהתייחס בצורה אינטלקטואלית לחוויה שלהם. סיינטולוגיה אינה מלמדת מושג ספציפי של "אלוהים" או "הישות העליונה", למרות שהיא מתייחסת באופן מכובד יחסית ובמעורפל ל-"דינמיקה שמינית", הגבוהה ביותר מתוך היררכיה של שמונה מערכות יחסים שבהן אדם יכול להשקיע את האנרגיה שלו, אך היא אינה מספקת הסבר רב או הכוונה לגבי איך אדם צריך להתנהג בנוגע ל-"דינמיקה" הזו או מה הוא עשוי למצוא שם.

אבל סיינטולוגיה אכן מלמדת בצורה מאוד ברורה ומפורשת – או מאפשרת לתומכיה לגלות – שהם "ישויות רוחניות" אשר להן יש קיום מתמשך מעבר למוות בגופים נוספים. הנתון או התגלית המרכזיים הללו, אשר אליהם התייחסו כמעט כל המשיבים כאמונה שלהם, מהווה בפני עצמו הבדלה מפילוסופיות ומפסיכולוגיות שאינן דתיות. זהו מאפיין עיקרי של מספר דתות ואינו מאפיין של אף מערכת חשיבה שאינה דתית.

לענייננו, נראה כי נקודת המבט הזו לגבי המציאות וההשלכות הנלוות אליה מספקות את הרעב למשמעות האולטימטיבית של רוב התומכים בדת. מספר משיבים תיארו את עצמם כ-"מחפשים" אשר טעמו דת אחרי דת ולא מצאו סיפוק באף אחת מהן, עד שהם הגיעו לסיינטולוגיה, שם הם מצאו סיפוק מתמשך. כפי שציין אחד מהם, "שאלות מהסוג הזה אינן מטרידות אותי יותר".

למרות שאין לסיינטולוגיה תשובה ספציפית מוכנה לכל שאלה תיאולוגית אשר ניתן להעלות על הדעת (לא יותר מאשר שאין לדתות מוכרות אחרות), נראה שהיא הצליחה להטמיע במאמיניה ודאות שהקיום מתרחש במסגרת בסיסית אמינה ובעלת משמעות אשר בה פעילות אנושית בעלת מטרה הינה אפשרית ואפקטיבית.

במובן שבו היא משככת בצורה אפקטיבית (אם לא עונה בצורה ברורה) את החרדות של תומכיה בנוגע למשמעות האולטימטיבית של החיים, סיינטולוגיה הינה דת ואף מאוד אפקטיבית. בהתחשב בניתוח בחלק IV לעיל, זוהי התכונה היחידה הנחוצה והמספקת של דת, כל דת, אשר אינה קיימת בשום צורה אחרת של פעילות אנושית. לא כל התומכים בסיינטולוגיה הגיעו אליה בחיפוש אחר התוצר או השירות הזה, ולא כולם הגיעו לרמה הזאת של הבנה, אך זה נכון עבור כל הדתות. מתוך המשיבים שרואינו, כל אלו שהרגישו בעבר בלבול לגבי דת דיווחו שבסיינטולוגיה הבלבול פסק. ייתכן שהיו כמה שהמשיכו להיות מבולבלים אך לא הודו בכך; סביר יותר להניח, שאלו שעדיין לא היו מרוצים עזבו את סיינטולוגיה – כפי שחלק עושים – ומחפשים תשובות במקומות אחרים. דבר זה אינו חולק על העובדה שסיינטולוגיה יכולה לשמש בתפקיד של דת עבור אלו שנשארו בה.

בנוסף למסקנות הברורות האמורות לעיל בנוגע לסיינטולוגיה, ישנן נקודות נוספות אשר בעוד אינן מיישבות את המחלוקת בעצמן, עוזרות לחזק את המסקנה כי סיינטולוגיה הינה דת:

1. אופי ה-"וידוי" של "אודיטינג".
2. הלימוד (בין אם נכון או לא באופן אובייקטיבי) שאנשים טובים ביסודם.
3. הדגש על אתיקה ביחסי אנוש.
4. היכולת לשקם אנשים מהתמכרות לסמים.
5. עריכת טקס הנישואין הסיינטולוגי על-ידי אנשי הארגון.
6. ההתמקדות ב-"עזרה לאחר" אשר מקדמת תוכניות ברמת הארגון עבור מבוגרים, התנגדות לטיפול באמצעות שוק חשמלי ולובוטומיה כטכניקה לריפוי הנפש וכו'.

דין מ. קלי

1980

עודכן ביוני 1996

